

CHE2 VI.	Prvky a ich anorganické zlúčeniny
CHE2 VI.11. 2	d- prvky. Železo

Umiestnenie v PSP

s/p/d/f-prvok	prechodný/neprechodný/vnútorne prechodný	skupina	perióda	konfigurácia

Výskyt:

1. **V čistom stave**- iba v meteoritoch
2. **V zlúčeninách**- ocieľok(siderit) FeCO_3 , hematit Fe_2O_3 , magnetit Fe_3O_4 , pyrit FeS_2

Vlastnosti:

A.Fyzikálne

- striebrolesklý kov, mäkký, kujný, ťažný, čisté krehké - netechnické
- feromagnetické vlastnosti(do 798°C)

B.Chemické

- **neušľachtilý** kov, **redukovadlo**, ľahko tvorí **katióny** - oxidačné čísla **II a III** (stabilnejšie III)
- na povrchu sa pokrýva **hrdzou** (preto sa pokovuje)
- v koncentrovanej kyseline sírovej a dusičnej sa **pasivuje**
- s inými kyselinami reaguje za vzniku soli a H_2 – rozpúšťa sa
- pri nižších teplotách nereaktívne (pri vyšších s O_2 , S, Cl_2)
- s alkalickými hydroxidmi nereaguje

Zdroj:

- mäso, listová zelenina, strukoviny, paradajky
- strebávanie v tele zlepšuje vitamín C, bielkoviny, cukry, zhoršuje mlieko, káva, čaj, vlákny

Biogénny význam:

- súčasť hemoglobínu, myoglobínu a iných biologických významných látok
- nedostatok železa: **anémia**- chudokrvnosť

Výroba železa

- **priamou a nepriamou redukciovou železnej rudy vo vysokej peci**

Vysoká pec

- 30-50m vysoká, 7-10m široká, $V= 1700\text{m}^3$
- vnútro 0,5-1m zo žiaruvzdorného materiálu, zvonku chladená vodou (teplota do 2300°C)
- funguje nepretržite niekoľko rokov, po vychladení sa musí vyrobiť nová

Surovina:

1. zmes železných rúd (hematit, ocieľok, magnetit, pyrit)- pražia a homogenizujú sa
2. troskotvorná prísada (vápenec, kremeň, žula)- chráni železo pred oxidáciou
3. koks- palivo (zdroj redukčného činidla C a CO)

Hlavné deje vo vysokej peci

1. termický rozklad vápenca
2. redukcia oxidu uhličitého koksom
3. oxidácia koksu
4. nepriama redukcia železa
5. priama redukcia železa

surové železo	C 2-4%	C, Si, Mn, P, S	tvrdé, krehké, nekujné	radiátory, pece, kotly
ocel (kujné železo)	C < 1,7	C, Cr, Ni, V, W	kujná a tvarovateľná	nástroje, konštrukcie, pružiny, karosérie áut, strojársky a stavebný priemysel

*vznikajú zo surového železa- napr. liatina sa získava pretavením surového železa

Skujňovanie

- úprava surového železa na ocel
- pôsobením kyslíka, pridávaním oxidov železa z rúd/ železného šrotu
- znižuje obsah uhlíka pod 1,7%
- dodáva sa tvarovateľnosť
- v konvektoroch a elektrických peciach

Úprava ocele

Legovanie ocele (zušľachtovanie)	pridávanie kovov a vylepšovanie vlastností (Cr, Ni- antikoroziivnosť, Cr- tvrdosť, Ni- tvarovateľnosť, W- žiaruvzdornosť)
Kalenie ocele	prudké chladenie, získanie tvrdosti, no krehkejšia
Popúšťanie	zahrievanie na predpísanú teplotu, získanie tvrdosti a pružnosti

Využitie železa- katalyzátor, konštrukčný a strojársky materiál, súčiastky a nástroje

Zlúčeniny železa

Fe₂O₃	pigment
FeO	pigment, šperky
FeCl₃. 6H₂O	moridlo, katalyzátor v organickej chémii
FeSO₄. 7H₂O	zelená skalica , morenie dreva, z dubienok z listov duba atrament
Fe(NH₄)₂(SO₄)₂. 6H₂O	mohrova soľ , moridlo, analytická chémii
K₄[Fe(CN)₆].3H₂O	žltá krvná soľ , atrament, náterové hmoty, analytická chémia- dôkaž Fe ²⁺ a Fe ³⁺
K₃ [Fe(CN)₆].3H₂O	červená krvná soľ , analytická chémia, dôkaž Fe ²⁺ a Fe ³⁺
FeCO₃/FeHCO₃	železité minerálne vody (hrdzavý zákal na pohári, vo fľaši zanecháva zoxidovaný hydrogénuhličitan na Fe ₂ O ₃ .xH ₂ O)
Ferrity	oxidy Fe, Ba, Sr- magnety